

Hikaye ve Gerçeklik Arasında Bir Yerde: Casa das Histórias Paula Rego

Portekiz'in Cascais kentinde konumlanan Casa das Histórias Paula Rego, sanatçı Paula Rego'ya adanmış bir müze. Eduardo Souto de Moura tarafından tasarlanmış yapı hem sanatçının kişiliğine hem de tarihe referanslar veriyor.

Ali Derya Dostoğlu ■ Casa das Histórias Paula Rego, Pritzker ödüllü Portekizli mimar Eduardo Souto de Moura tarafından tasarlanmış, 2009 senesinde faaliyete geçmiştir. Portekizli sanatçı Paula Rego'ya adanmış olan müzenin, Türkçe karşılığı “Hikayeler Evi” olan adından da anlaşılacağı gibi, Rego'nun hikayelerini izleyiciyle buluşturması amaçlanmıştır. Yapı, Lizbon şehir merkezinin batısında Portekiz Rivyerası olarak bilinen varlıklı sahil şeridindeki Cascais kentinde yer almaktadır. Arsa olarak, bir zamanların gösterişli sosyal tesislerinden biriyken 1974 senesinde kapanan Cascais Spor Kulübü'nün atıl durumdaki tenis kortları tercih edilmiştir¹.

Eduardo Souto de Moura, yapının mimarı olarak Paula Rego tarafından bizzat seçilmiştir. Tasarımda, Rego'nun isteklerinin yerine getirilmesine, yapının “eğlenceli, canlı ve aynı zamanda biraz yaramaz” olması gerektiği yönündeki arzusuna bağlı kalınmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, sözkonusu tasarımın detaylarına girilmeden önce, gerek sanatçıya gerekse mimara daha yakından bakılması yerinde olacaktır.

Paula Rego, 1935 senesinde, Lizbon şehrinde dünyaya gelir. Elektrik mühendisi bir babayla sanatçı bir annenin kızı olan Rego, ebeveynlerinin, babasının işi vesilesiyle Birleşik Krallık'a taşınmaları

Fotografılar: Luís Ferreira Alves

nedeniyle, 1936-1939 seneleri arasında büyükannesinin gözetimine verilir. Erken çocukluk dönemine denk gelen bu yıllar, gerek büyükannesi gerekse ailenin hizmetçisi tarafından kendisine anlatılmış olan halk hikayeleri nedeniyle, Rego'nun yaşantısında önemli bir iz bırakmıştır. Rego, kariyerinin ilk yıllarında, Sürrealizm etkisinde, zaman zaman soyut resmin sınırlarında gezinen işler üretir. Sanatçının zaman içinde soyuttan figüratife doğru evrilen çalışmalarında, çocukluğundan kalma halk hikayelerine dair unsurlarla, feminist temaları izlemek mümkündür. Rego, kadın hakları ve kürtaj konularına özellikle eğilmiş, kadının toplum içindeki rolünü sorgulamıştır.

Sanatçının soyuttan figüratife yönelişinde, Londra'daki National Gallery'nin ilk konuk sanatçısı olduğu dönem önemli bir aşamadır. Rego, bu vesileyle, müze koleksiyonundaki işlerle diyalog kurmak istemiş, Slade Güzel Sanat Okulu'nda aldığı geleneksel eğitimle ilişkilendirilebilecek bir çizim tekniğine dönüş yaparak, figüratif öğelere sahip resimler üretmiştir. Sanatçının National Gallery için ürettiği bir kısım resim, onlara evsahipliği yapan restoran, Robert Venturi ve Denise Scott Brown'ın (VSBA) tasarladığı Sainsbury

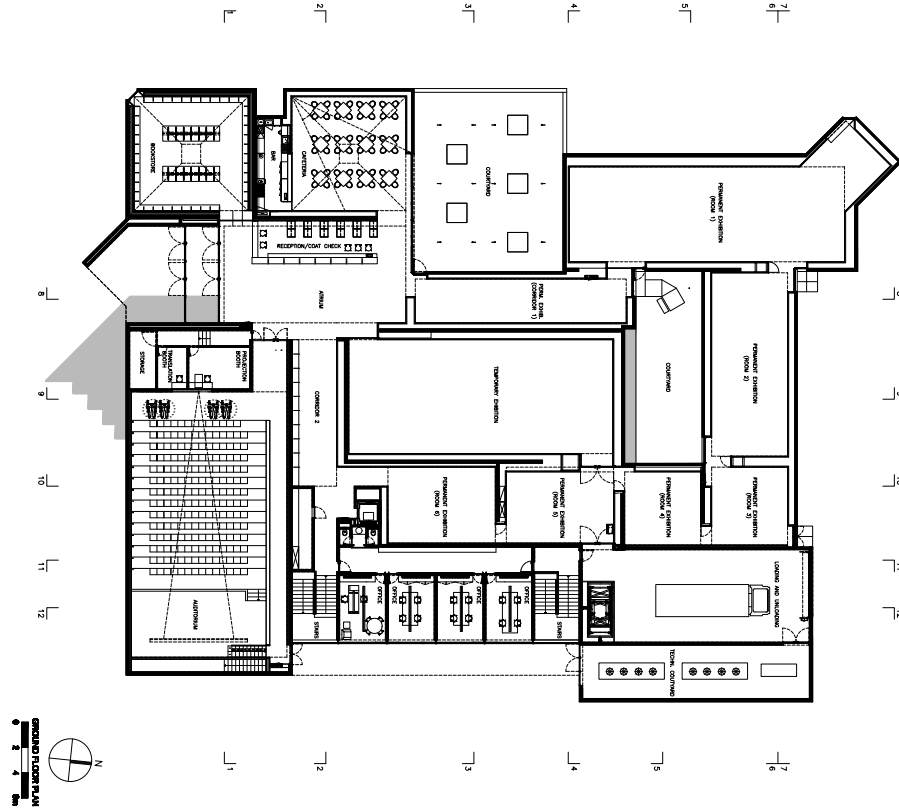

Kanadı'nın yenilenmesi çalışmaları nedeniyle geçici olarak kapatıldığından, bugün görülememektedir². Rego, 90'lı yılların başından beri üretimlerinde pastel kullanımına ağırlık vermiş; sözkonusu malzeme tercihi, resimlerinde özellikle de kadınla ilişkilenen şiddet unsurunu, üretim sürecinin içerdığı tutkuyla örtüştürmüştür.

Eskiz: Eduardo Souto de Moura

Çizim: Eduardo Souto de Moura Arşivi

ÇİMENTO ENDÜSTRİSİ İŞVERENLERİ SENDİKASI'NIN KATKILARIYLA

Pek çok eserine evsahipliği yapan Tate Müzesi'nin web sayfasında yer alan biyografisinde, 20. yüzyıl sonu ile 21. yüzyıl başındaki önde gelen kadın sanatçılardan biri olarak tanımlanan Rego, 2022 senesinde yaşamını yitirir. Sanatçı, ölümünden kısa bir süre sonra, 2023'te, Pera Müzesi'nde açılan "Paula Rego: Hikayelerin Hikayesi" başlıklı sergiyle³, İstanbullu izleyiciyle de buluşmuştur. İsmi taşıyan müzeye benzer şekilde, bu serginin de hikayelere atıfta bulunması, anlatısal unsurların Rego eserlerindeki önemini bir kez daha vurgulamıştır.

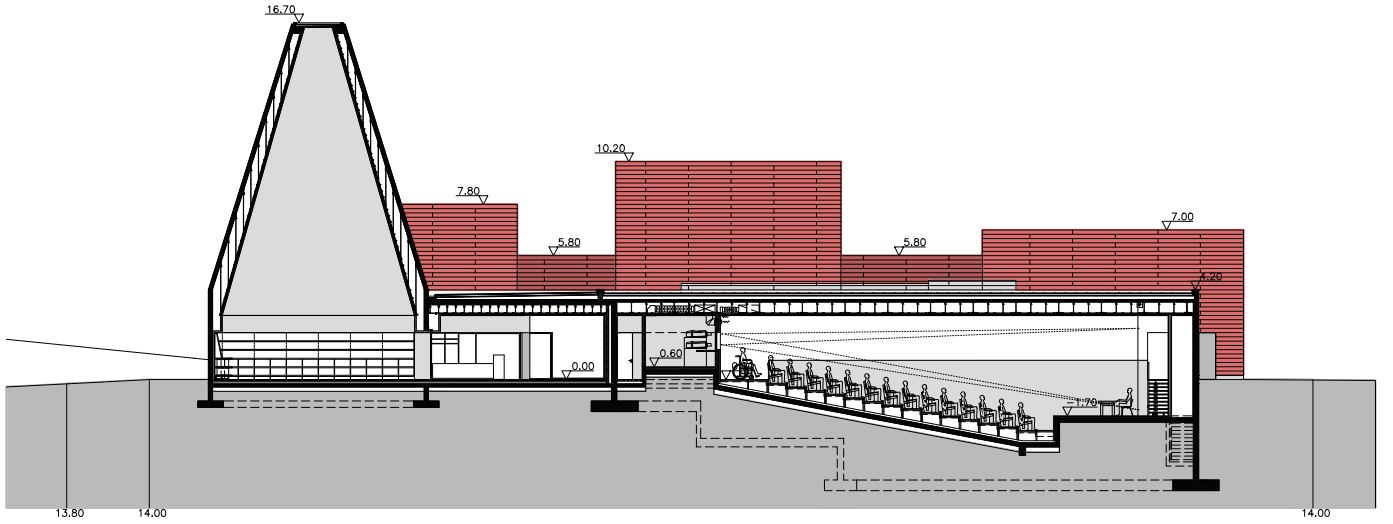
Sanatçıya dair bu kısa bilgilendirmenin ardından gelime müzenin tasarımı için bizzat onun tarafından seçilmiş olan mimara: 1952'de Porto'da doğan Eduardo Souto de Moura, üniversite eğitimine heykel bölümünde başlamış, sonrasında mimarlığa geçerek 1980'de Porto Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nden mezun olmuştur. 1974-1979 yılları arasında, kendisinden önce Pritzker ödülünü kazanan bir diğer Portekizli mimar olan Alvaro Siza Vieira'nın bürosunda çalışmış; yine Siza'nın yönlendirmesi ve motivasyonu ile kendi bürosunu kurmuştur.

Souto de Moura'nın bağımsız olarak sürdürdüğü mimarlık kariyerindeki ilk yapılarından biri, tıpkı Casa das Histórias Paula Rego gibi bir sergi yapısı/kültür merkezi olan Casa das Artes'tir. Sözkonusu yapının tasarlanması işini henüz 28 yaşındayken kazandığı bir mimari proje yarışması neticesinde üstlenmiş, kültür merkezinin inşası 10 sene sürmüştür. Kariyeri boyunca, Casa das Artes'in de örnek teşkil ettiği şekilde, modern mimariye ait terminolojiyi bağlamla harmanlayan, tektonik anlamda kuvvetli bir mimarlık anlayışı benimsemiştir. 2011 senesinde kendisini Pritzker ödülüne layık bulan jürinin açıklaması da, Souto de Moura'nın mimarlık üretimini bu bağlamda değerlendirmektedir. Açıklamada, Souto de Moura'nın külliyyatı, "zamanımıza ait ama aynı zamanda mimari geleneklerin yankılarını da taşıyan" işler olarak yorumlanmış, "şiir gibi, dinlemeye zaman ayıranlarla duygusal olarak iletişim kurabilen" nitelikte oldukları vurgulanmıştır⁴.

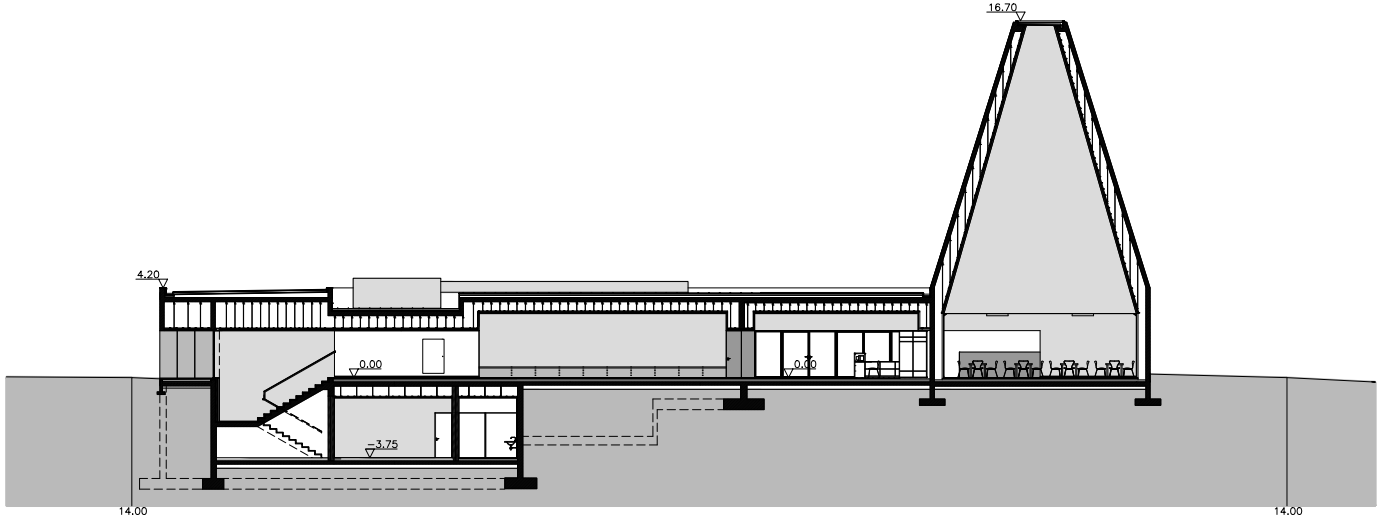
2011 Pritzker ödülüyle birlikte ilan edilen proje seçkinde, Casa das Histórias Paula Rego da yer almıştır. Jüri açıklamasında yapı, "arsasındaki ağaçlar arasında serpiştirilmiş bir grup hacim, hem kamusal hem de samimi ve sanatın sergilenmesi için çok uygun" ifadesiyle tariflenmiştir⁵. Souto de Moura'nın, çağına ait olanı bağlamla ilişkilendirdiği mimarisi, burada bir de "kamusal" olanla "samimi" olanı kesiştirmiş; Casa das Histórias Paula Rego, çok katmanlı bir proje olarak ortaya konulmuştur.

Müzenin tasarımında bellibaşlı unsurlar öne çıkmaktadır: Piramidal iki kule, beton yüzeylerin kırmızı rengiyle birlikte, yapının imgesini oluşturan en önemli bileşenlerdir. Sözkonusu iki kule, yine Lizbon Bölgesi'nde yer alan Sintra Sarayı'nın kulelerini andırır. Bunun dışında Souto de Moura yapıyı tariflerken, mimar Raul Lino'nun saraylarındaki vurgulu çatılarla, Alcobaca Manastırı'nın mutfağındaki, mekanlaşan bacaya da atıfta bulunur. Gerek ağaçlarla kurduğu ilişki ve parçalı kütle, gerekse geçmişe referans veren piramidal kuleleriyle, Casa das Histórias Paula Rego, tam da yerine ait gibi durmaktadır.

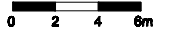
Günümüz mimarisini geçmişe referans veren bileşenlerle harmanlayan Souto de Moura'nın, Rego'nun işleriyle de bir diyalog kurduğu iddia edilebilir. Tıpkı güncel konuları geçmişten gelen halk hikayeleriyle harmanlayarak aktaran Rego gibi, Souto de Moura da geçmişle

SECTION 1

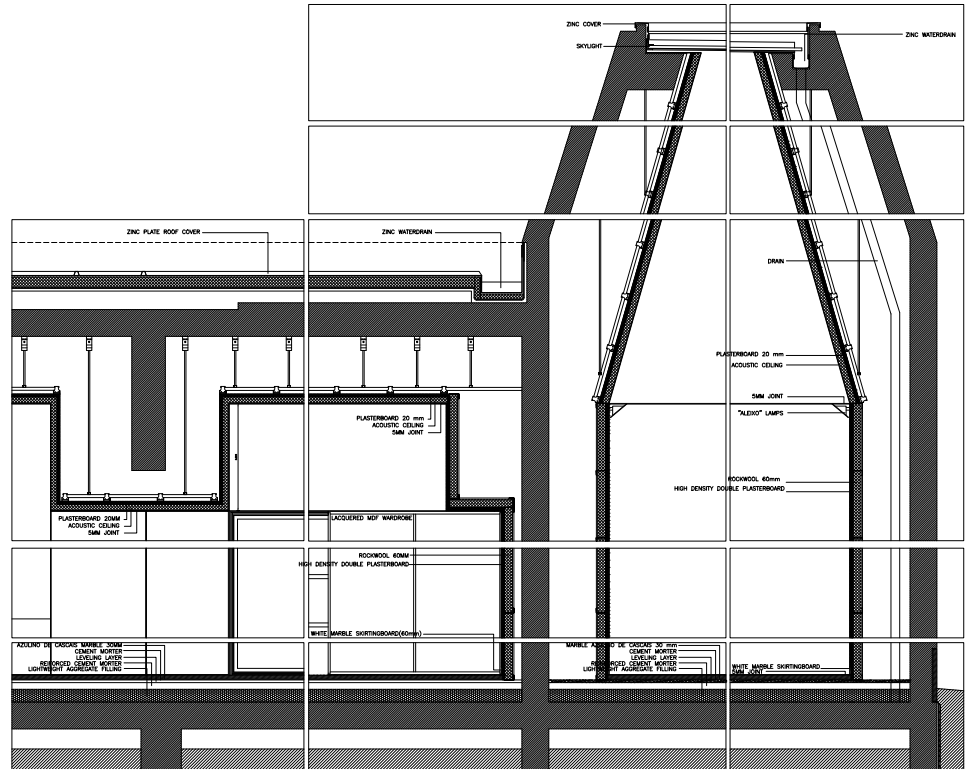
SECTION 2

Çizimler: Eduardo Souto de Moura Arşivi

şimdi arasında bir ilişki kurmaktadır. Rego'nun en soyut işlerinde dahi anlatsal yönün vurgulu olması gibi, Souto de Moura da, içinde çağdaş sanat eserlerinin sergileneceği, eserlere nötr bir fon teşkil edecek bir yapıyı, kökeni 15. yüzyıla dayanan bir Orta Çağ kraliyet sarayının kulelerini andıran piramidal unsurlarla donatmış; üstüne bir de cephede, mevcut ağaçların yeşiliyle kontrast teşkil edecek bir kırmızı tercih ederek, ona kendine ait, farklı bir hikaye yazmıştır.

Yapının, toplam 2.650 m²'lik kapalı alanının 750 m²'si sergileme mekanı olarak düzenlenmiştir. Geri kalanı ise 200 kişi oturma kapasiteli oditoryum, mağaza ve kafe ile teknik hacimler ve servis alanlarına ayrılmıştır. Piramidal kulelerin altına yerleşen mağaza ve kafe, ana girişin hemen yanında yer alır. Sözkonusu işlevlerin tamamı, müzeyi oluşturan, farklı yükseklik ve boyutlardaki dört kanatta toplanmış; kanatların merkezindeki orta alanda, geçici sergilerin düzenleneceği yüksek tavanlı bir hacim bırakılmıştır.

CONSTRUCTIVE SECTION 2
0 0.5 1m

Fotografılar: Eduardo Souto de Moura Arşivi

Yapının iç mekanı, yukarıda tariflendiği gibi, Rego'nun eserlerine nötr bir fon teşkil edecek biçimde tasarlanmış; beyaz boyalı duvar yüzeyleri, zeminde gri-mavi tonlarda yerel Cascais mermeriyle tamamlanmıştır. Asma tavanlarda, bir yandan lineer menfezleri, bir yandan da aydınlatmaları içeren kanallar açılmış, mekanın netliğini bozacak unsurlardan kaçınılmıştır. İçerideki nötr etki, dışarıda ise yerini farklı bir anlayışa bırakmıştır. Souto de Moura'nın, "çağdaş sanatın soyut ve yapay gerçekliğini, bizi çevreleyen katı, gündelik gerçeklikle karşılaştırmak asla aşırıya kaçmaz" sözündeki gibi yapı da, ağaçların yeşiliyle zıtlaşsa da, Cascais'in kendine has sarı, turuncu, pembe ve kırmızılıyla konuşan, bir

anlamda, kentin "gerçekliğiyle karşılaşan" bir renge bürünmüştür. Bu rengi elde etmek için cephelerde kırmızı pigmentli beton kullanılmış, rengin cephe yüzeylerine heterojen bir biçimde yayıldığı, neredeyse sulu boya etkisine sahip bir görünüm elde edilmiştir. Tasarımın bir diğer önemli unsuru da cephenin dokusudur. Müzenin, ağaçların arasına, yatayda serpiştirilmiş parçalı kütesini vurgularcasına, beton yüzeylerdeki ahşap kalıplar yatay biçimde kullanılmıştır. Bu durumun tek istisnası, piramidal kulelerin üst kenarlarıdır. Burada kalıp izlerinin diyagonal olarak kullanılması, yükseklik algısını kuvvetlendirir.

Casa das Histórias Paula Rego, 20. yüzyıl sonu ile 21. yüzyıl başının en önemli sanatçılarından birini, aynı dönemin en önemli mimarlarından biriyle, Portekiz Rivyerası'nın tarihi şehirlerinden biri olan Cascais'te buluşturmuş, heyecan verici bir projedir. "Aydınlanmış bir müşteriye, parlak bir mimarı ve güçlü bir konuyu biraraya getiren ender bir proje..."⁶

■ *Ali Derya Dostoğlu, Per Se Mimarlık; Doktora Araştırmacısı. İstanbul Teknik Üniversitesi.*

Kaynaklar:

Arquitectura Viva, "Casa das Artes Cultural Center, Porto": [https://arquitecturaviva.com/works/centro-cultural-casa-das-artes-1].
 Arquitectura Viva, "Paula Rêgo Museum, Cascais": Bairro dos Museus, "Casa das Histórias Paula Rego": [https://bairrodosmuseus.cascais.pt/list/museu/casa-das-historias-paula-rego].
 Cascone, Sarah, "A Dazzling and Powerful Force for Good and Change: Friends and Colleagues Remember the Late Artist and Feminist Trailblazer Paula Rego", Artnet News, 8.06.2022: [https://news.artnet.com/art-world/remembering-paula-rego-obituary-2126853].
 Pilger, Zoe, "Paula Rego Review - Cleaving Open the Shadows of Family and Society", Frieze, 20.08.2019: [https://www.frieze.com/article/paula-rego-review-cleaving-open-shadows-family-and-society].
 Tate Museum, "Paula Rego: 1935-2022": [https://www.tate.org.uk/art/artists/paula-rego-1823].
 Wikipedia, "Eduardo Souto de Moura": [https://en.wikipedia.org/wiki/Eduardo_Souto_de_Moura].
 Wikipedia, "Paula Rego": [https://en.wikipedia.org/wiki/Paula_Rego].

Notlar:

- 1 Cascais Spor Kulübü hakkında bkz.: [https://en.wikipedia.org/wiki/Sporting_Club_of_Cascais].
- 2 VSBA ilgili yenileme çalışmasına karşı çıkan bir imza kampanyası başlatmıştır. Söz konusu kampanyaya bu bağlantıdan erişilebilir: [https://chnng.it/T6dfsy5xbQ].
- 3 "Paula Rego: Hikayelerin Hikayesi", Pera Müzesi, İstanbul, 23 Aralık 2022 - 30 Nisan 2023: [https://www.peramuzesi.org.tr/sergi/paula-rego/1290].
- 4 "Jury Citation", *The Pritzker Architecture Prize*, 2011: [https://www.pritzkerprize.com/laureates/2011].
- 5 A.e.
- 6 Casa das Histórias Paula Rego, *Wikipedia*: [https://en.wikipedia.org/wiki/Casa_das_Hist%C3%B3rias_Paula_Rego].

Fotografılar: Luís Ferreira Alves

Konum: **Cascais, Portekiz**

Yapım Tarihi: **2009**

Proje Alanı: **8.896 m²**

İşveren: **Cascais Belediyesi**

Mimar: **Eduardo Souto de Moura**

Proje Ekibi: **Sérgio Koch, Ricardo Prata (proje yönetimi); Bernardo Monteiro, Diogo Guimarães, Junko Imamura, Kirstin Schätzel, Paula Mesquita, Manuel Vasconcelos, Maria Luís Barros, Pedro G. Oliveira, Rita Alves, Sofia Torres Pereira, Susana Monteiro, Paula Mesquita**

Danışmanlar: **AFAconsult (strüktür, hidrolik), RS - Raul Serafim e associados (elektrik),**

PQF - Paulo Queirós de Faria (mekanik)

Fotografılar: **Eduardo Souto de Moura Arşivi ve Luís Ferreira Alves**